

En ny möjlighet för polisen att söka efter vapen och andra farliga föremål i fordon

Förord

Regeringskansliet har uppdragit åt chefen för Statens kriminaltekniska laboratorium, överdirektören Olof Egerstedt, att biträda Justitiedepartementet med att utreda vissa vapenfrågor (Ju 2003:U). Hovrättsassessorn Katarina Adolfson har förordnats som sekreterare. I denna promemoria behandlas frågan om behovet för polisen att i brottsförebyggande syfte söka efter vapen och andra farliga föremål i fordon i sådana situationer där det i dag är möjligt att kroppsvisitera någon enligt 19 § andra stycket 1 polislagen (1984:387).

Linköping i maj 2004

Olof Egerstedt

/Katarina Adolfson

Innehåll

Sammanfattning	7
1 Promemorians lagförslag	9
Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387).....	9
2 Inledning	11
2.1 Uppdraget.....	11
2.2 Arbetets bedrivande.....	11
3 Nuvarande ordning	13
3.1 Inledning.....	13
3.2 Husrannsakan.....	13
3.2.1 Regeringsformen.....	13
3.2.2 Rättegångsbalken	14
3.2.3 Polislagen.....	16
3.3 Kroppsvisitation.....	17
3.4 Förslaget från BRU.....	18
4 En ny bestämmelse om genomsökning av fordon ...	19
4.1 En kartläggning av behovet av att söka efter vapen och andra farliga föremål	19

4.1.1	Vår enkät.....	19
4.1.2	Polisens synpunkter	20
4.2	Vår bedömning av behovet av en ny reglering	22
4.3	Ekonomiska konsekvenser	24
5	Författningskommentar	25
	Förslaget till lag om ändring i polislagen	25
Bilagor		
1	Uppdraget.....	27
2	Ett tillägg till uppdraget.....	31

Sammanfattning

I denna promemoria behandlas frågan om det finns behov av att införa en möjlighet för polisen att i brottsförebyggande syfte söka efter vapen och andra farliga föremål i fordon i sådana situationer där det i dag är möjligt att kroppsvisitera någon enligt 19 § andra stycket 1 polislagen (1984:387).

Mot bakgrund av de svar vi fått in i en enkätundersökning bland ett antal polismyndigheter föreslår vi att det i polislagen införs en bestämmelse som under vissa omständigheter ger polisen rätt att i fordon söka efter vapen och andra farliga föremål som kan förklaras förverkade.

Förslaget bedöms inte innebära några kostnadsökningar för polisens del.

1 Promemorians lagförslag

Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387)

Härigenom föreskrivs i fråga om polislagen (1984:387) att 20 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 §

För att söka efter en person som med laga stöd skall omhändertas får en polisman bereda sig tillträde till den eftersöktes bostad eller till annat hus, rum eller ställe som tillhör eller disponeras av honom. Detsamma gäller i fråga om en lokal som är tillgänglig för allmänheten. Finns det synnerliga skäl att anta att den eftersökte eljest uppehåller sig hos annan, får polismannen bereda sig tillträde även dit. På motsvarande sätt får en polisman bereda sig tillträde till en bostad eller något annat ställe för att söka efter ett föremål som polisen med stöd av lag eller annan författning skall omhänderta; vad som nyss har sagts om den eftersökta gäller därvid föremålets ägare eller innehavare.

För att söka efter någon som har intagits i en kriminalvårdsanstalt efter att ha dömts till fängelse i minst fyra år och som har avvikit får en polisman undersöka transportmedel på viss plats, om den avvikte kan antas utgöra en allvarlig fara för annans liv eller hälsa eller för rikets säkerhet och det finns särskild anledning att anta att den avvikte kan komma att passera platsen. En polisman har samma befogenhet för att söka efter någon som genomgår psykiatrisk tvångsvård eller som överlämnats till rättspsykiatrisk vård och som avvikit från en sjukvårdsinrättning, om det med hänsyn till omständigheterna finns särskilda skäl att

anta att den avvikne utgör en allvarlig fara för annans liv eller hälsa eller för rikets säkerhet.

En åtgärd som avses i första eller andra stycket får endast om fara är i dröjsmål vidtas utan föregående beslut av polismyndigheten. Endast om det finns särskilda skäl får åtgärden vidtas mellan kl. 21.00 och 6.00.

I fråga om husrannsakan för eftersökande av föremål som är underkastat beslag och av den som skall gripas, anhållas eller häktas eller hämtas till förhör eller inställelse vid domstol finns bestämmelser i rättegångsbalken.

Vad som sägs i 19 § andra stycket 1 om polisens befogenhet att kroppsvisitera gäller också för genomsökning av fordon. I fråga om husrannsakan för eftersökande av föremål som är underkastat beslag och av den som skall gripas, anhållas eller häktas eller hämtas till förhör eller inställelse vid domstol finns bestämmelser i rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

2 Inledning

2.1 Uppdraget

Uppdraget innefattar flera olika vapenfrågor, bl.a. vilka lagstiftningsåtgärder som krävs för att Sverige skall kunna tillträda Förenta Nationernas vapenprotokoll från år 2001. Hela uppdraget återges i *bilagorna 1 och 2*.

I denna promemoria behandlas frågan om polisens behov av att i brottsförebyggande syfte söka efter vapen och andra farliga föremål i fordon i sådana situationer där det i dag är möjligt att kroppsvisitera någon enligt 19 § andra stycket 1 polislagen (1984:387).

2.2 Arbetets bedrivande

För att få en bild av hur polisen ser på behovet av utökade möjligheter att söka efter vapen och andra farliga föremål i fordon har vi skickat ut en enkät till Rikskriminalpolisen och ett antal polismyndigheter. Enkäten skickades till Polismyndigheten i Stockholms län, Polismyndigheten i Västra Götaland, Polismyndigheten i Skåne, Polismyndigheten i Östergötlands län, Polismyndigheten i Norrbotten, Polismyndigheten i Västmanlands län, Polismyndigheten i Kalmar län och Polismyndigheten i Uppsala län.

Enkätundersökningen behandlas vidare i avsnitt 4.

3 Nuvarande ordning

3.1 Inledning

Vårt uppdrag i nu aktuell del gäller om det finns behov av att införa en möjlighet för polisen att i brottsförebyggande syfte söka efter vapen och andra farliga föremål i fordon i sådana situationer där det i dag är möjligt att kroppsvisitera någon enligt 19 § andra stycket 1 polislagen (1984:387).

Som en bakgrund beskrivs i detta avsnitt gällande bestämmelser om husrannsakan (avsnitt 3.2). Vidare redogörs för polisens möjligheter att i brottsförebyggande syfte kroppsvisitera någon för att söka efter vapen och andra farliga föremål (avsnitt 3.3). Slutligen beskrivs ett nyligen framlagt förslag från Beredningen för rättsväsendets utveckling (BRU) om kroppsvisitation och husrannsakan i brottsförebyggande syfte (avsnitt 3.4).

3.2 Husrannsakan

3.2.1 Regeringsformen

Enligt 2 kap. 6 § regeringsformen är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång.

Enligt förarbetena förstås med husrannsakan i grundlagens mening varje av myndighet företagen undersökning av hus, rum eller slutet förvaringsställe oavsett syftet med undersökningen.¹

Regeringsformen medger dock att de nämnda rättigheterna begränsas genom lag för att tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle (2 kap. 12 § regeringsformen).

3.2.2 Rättegångsbalken

Bestämmelser om husrannsakan finns i 28 kap. rättegångsbalken. Här regleras polisens befogenhet att företa husrannsakan i sin brottsspanande och brottsutredande verksamhet.

I kapitlet finns bestämmelser som avser sökning efter ett föremål (s.k. reell husrannsakan) och bestämmelser som avser sökning efter en person (s.k. personell husrannsakan). I det följande beskrivs reglerna om reell husrannsakan.

I 28 kap. 1 § första stycket föreskrivs att, om det förekommer anledning att brott förövats, varå fängelse kan följa, husrannsakan får företas i hus, rum eller slutet förvaringsställe för att söka efter föremål, som är underkastat beslag, eller eljest till utrönande av omständighet, som kan äga betydelse för utredning om brottet.

Den uppställda misstankegraden ”förekommer anledning” innebär att det skall finnas anledning till misstanke om att ett brott har begåtts för att husrannsakan skall få ske.² Av beviskravet följer vidare att ett förfarande av det slag som anges i paragrafen inte kan komma till stånd för de i paragrafen angivna syftena utan att också förutsättningarna för att inleda förundersökning finns enligt 23 kap. 1 § rättegångsbalken.

Husrannsakan får företas i hus, rum eller slutet förvaringsställe. Som slutet förvaringsställe bör enligt Processlagberedningen betraktas bl.a. stängd bil.³ Huruvida bilen

---

¹ Se prop. 1973:90 s. 246

² Se Fitger, Rättegångsbalken, 28:4

³ Se NJA II 1943 s. 369

måste vara låst eller inte synes något oklart. Olika uppfattningar har framförts i litteraturen och i praxis. Fitger anser dock att för undersökning i en olåst men stängd bil torde böra krävas att de i 28 kap. angivna förutsättningarna för husrannsakan är uppfyllda om undersökningen sker i sådant syfte som anges i paragrafen.⁴ Olåsta och låsta bilar bör alltså enligt hans uppfattning behandlas på samma sätt.

Husrannsakan hos annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet regleras i 28 kap. 1 § andra stycket. Sådan husrannsakan får företas endast om brottet förövats hos honom eller den misstänkte gripits där eller eljest synnerlig anledning förekommer att genom rannsakingen föremål, som är underkastat beslag, skall anträffas eller annan utredning om brottet vinnas. Denna regel är alltså strängare än bestämmelsen i första stycket.

I 28 kap. 3 § finns ytterligare bestämmelser om reell husrannsakan som tar sikte på lokaler som är tillgängliga för allmänheten (första stycket) resp. lokaler som brukar användas gemensamt av personer som kan antas ägna sig åt brottslig verksamhet (andra stycket). Bestämmelsen i andra stycket gäller också utrymmen och fordon som finns i omedelbar anslutning till den aktuella lokalen och som brukas av dem som använder lokalen.

I 28 kap. 3 a § finns en proportionalitetsregel. Här föreskrivs att husrannsakan får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

Beslut om husrannsakan skall normalt meddelas av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten. En polisman får dock företa husrannsakan utan beslut från behörig befattningshavare om det är fara i dröjsmål.

---

⁴ Se Fitger, Rättegångsbalken, 28:5-28:7

3.2.3 Polislagen

De grundläggande reglerna om husrannsakan finns som framgått ovan i 28 kap. rättegångsbalken. Ibland måste dock polisen kunna göra intrång i slutna utrymmen även i andra fall än sådana som avses i rättegångsbalken. Det kan handla om att förebygga en fara som hotar eller att fullgöra en specialreglerad uppgift. I polislagen finns därför regler om särskilda befogenheter att företa husrannsakan och liknande åtgärder. Liksom i rättegångsbalken finns bestämmelser om sökning efter föremål och bestämmelser om sökning efter person.

En bestämmelse som bl.a. tar sikte på föremål finns i 20 § första stycket polislagen. För att söka efter ett föremål som polisen med stöd av lag eller annan författning skall omhänderta, t.ex. ett skjutvapen som riskerar att missbrukas,⁵ får en polisman enligt denna regel bereda sig tillträde till ägarens eller innehavarens bostad eller till annat hus, rum eller ställe som tillhör eller disponeras av honom. Detsamma gäller i fråga om en lokal som är tillgänglig för allmänheten. Finns det synnerliga skäl att anta att föremålet eljest finns hos annan får polismannen bereda sig tillträde även dit.

En allmän förutsättning för att bestämmelsen i 20 § första stycket polislagen skall kunna tillämpas är att det är ett bestämt föremål som polisen söker efter och som polisen har befogenhet att ta om hand. Letandet får alltså inte vara av mer allmän art.⁶

En åtgärd som avses i 20 § första stycket polislagen får endast om det är fara i dröjsmål vidtas utan föregående beslut av polismyndigheten. Endast om det finns särskilda skäl får åtgärden vidtas mellan kl. 21.00 och 6.00 (20 § tredje stycket polislagen).

I 20 § fjärde stycket polislagen erinras om rättegångsbalkens bestämmelser om husrannsakan. Bestämmelserna i polislagen är inte tillämpliga i de fall som rättegångsbalken tar sikte på.

---

⁵ Se 6 kap. 4 § vapenlagen (1996:67)

⁶ Se Berggren och Munck, Polislagen. En kommentar, 2003, s. 132

3.3 Kroppsvisitation

Kroppsvisitation i samband med utredning av brott regleras i 28 kap. rättegångsbalken. Av särskilt intresse i detta sammanhang är dock bestämmelsen i 19 § andra stycket 1 polislagen som ger polisen rätt att kroppsvisitera någon i brottsförebyggande syfte.

Nämnda bestämmelse ger en polisman rätt att kroppsvisitera i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken.

För förverkande enligt 36 kap. 3 § brottsbalken krävs inte att något brott begåtts. Förverkande får ändå beslutas bl.a. i fråga om föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa och som har påträffats under omständigheter som gav anledning att befara att de skulle komma till sådan användning (36 kap. 3 § 2 brottsbalken).

Kan ett föremål skäligen antas vara förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken, får det tas i beslag enligt 27 kap. 14 a § rättegångsbalken.

I de fall förverkande kan ske såväl enligt någon specialstraffrättslig bestämmelse som enligt brottsbalken torde allmänt sett gälla att den specialstraffrättsliga bestämmelsen i första hand skall tillämpas. En sådan bestämmelse finns i 9 kap. 5 § vapenlagen (1996:67). Ett vapen som innehas olagligt kan förklaras förverkat enligt den regeln. Vi tillkomsten av andra punkten i 36 kap. 3 § brottsbalken framhöll dock departementschefen att den nya bestämmelsen formellt också omfattar skjutvapen.⁷

När den aktuella bestämmelsen i 19 § polislagen infördes framhölls de förebyggande effekterna, bl.a. att förutsättningar skapades för att utvidga kontrollen i situationer där risken typiskt sett är stor för att knivar och andra farliga föremål kan komma att användas vid våldsbrott. Avsikten vara att polisens

---

⁷ Se prop. 1982/83:89 s. 14 och 17 f.

befogenheter att företa kroppsvisitation skulle korrespondera med rätten att beslagta föremål.

3.4 Förslaget från BRU

Beredningen för rättsväsendets utveckling (BRU) har i sitt delbetänkande *Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottbekämpningen* (SOU 2003:74) föreslagit att en ny bestämmelse skall införas i polislagen om kroppsvisitation och husrannsakan i brottsförebyggande syfte.

Bestämmelsen skall kunna tillämpas mot exempelvis medlemmar av brottsbelastade mc-klubbar, underorganisationer till etablerade mc-klubbar, olika s.k. fängelsegång, ungdomsgång, rasistiska sammanslutningar, grupperingar inom den autonoma rörelsen och terrorgrupperingar.

Förslaget innebär att, om det av särskilda skäl kan anses föreligga risk för att något brott för vilket det är föreskrivet fängelse i ett år eller däröver kommer att förövas, en polisman får i syfte att söka efter vapen, sprängmedel eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa eller brott som innefattar skada på egendom

1. kroppsvisitera personer som kan antas ägna sig åt brottslig verksamhet eller

2. bereda sig tillträde till en lokal som brukar användas gemensamt av sådana personer. Detsamma skall gälla utrymmen och fordon som finns i omedelbar anslutning till lokalen och brukas av personer som använder lokalen. Däremot skall det inte gälla lokal som huvudsakligen utgör bostad.

Endast om det föreligger fara i dröjsmål får åtgärden vidtas utan föregående beslut av polismyndigheten.

Förslaget bereds för närvarande i Justitiedepartementet.

4 En ny bestämmelse om genomsökning av fordon

Förslag: Polismän ges rätt att i brottsförebyggande syfte söka efter vapen och andra farliga föremål i fordon i sådana situationer där det i dag är möjligt att kroppsvisitera någon enligt 19 § andra stycket 1 polislagen.

4.1 En kartläggning av behovet av att söka efter vapen och andra farliga föremål

4.1.1 Vår enkät

Vi har i denna del av vårt uppdrag att överväga om det finns behov av att införa en möjlighet för polisen att i brottsförhindrande eller brottsförebyggande syfte söka efter vapen och andra farliga föremål i fordon i sådana situationer där det i dag är möjligt att kroppsvisitera någon enligt 19 § andra stycket 1 polislagen (1984:387).

För att få en bild av hur polisen ser på behovet av utökade möjligheter att söka efter vapen och andra farliga föremål har vi skickat ut en enkät till Rikskriminalpolisen och ett antal polismyndigheter.⁸

I enkäten frågade vi om det finns ett behov av att införa en möjlighet för polisen att söka efter vapen och andra farliga föremål i fordon i sådana situationer som nämnts ovan. De som ansåg att det finns ett sådant behov ombads att uppskatta den närmare omfattningen av detta (dvs. ungefärligt antalet fall per år

---

⁸ Se avsnitt 2.2

där nya regler skulle behövas) samt att ange i vilka typer av situationer en ny möjlighet att eftersöka vapen skulle behövas.

Nedan följer en sammanfattning av synpunkterna i enkätsvaren.

4.1.2 Polisens synpunkter

Allmänt om behovet av en ny reglering

Enligt många enkätsvar har det blivit allt vanligare att kriminellt belastade personer skaffar sig vapen. Det är i dessa kretsar status att ha tillgång till kraftfulla skjutvapen. Vapen används för att ”ge skydd” och för att ”hämnas oförrätter”. De används också i samband med rån och andra tillgreppsbrott. Tidvis ligger olika gäng och organisationer ”i krig” med varandra och under sådana perioder förekommer vapen i än större utsträckning. Även grupper och personer som tidigare inte använde vapen uppträder i dag beväpnade.

Av polisens svar framgår vidare att kriminella personer allt oftare använder fordon för att transportera och förvara vapen och andra farliga föremål. Vapnen och föremålen kan på så sätt finnas i personernas omedelbara närhet utan att behöva bäras. Tungt kriminella rör sig ofta över hela landet i sina fordon. Vissa grupperingar använder fordon som mobila vapenupplag.

En förklaring till att fordon allt oftare används som förvaringsplats för vapen och andra farliga föremål är enligt enkätsvaren att de kriminella är medvetna om att polisen inte har lagstöd för att söka efter sådana föremål i bilar utan beslut om husrannsakan enligt rättegångsbalken. Polisens möjligheter att göra husrannsakan begränsas dessutom ofta av att fordon som används av kriminella grupperingar är registrerade på andra personer.

Ytterligare en förklaring till att vapen i större utsträckning förvaras i bilar och inte bärs på kroppen torde enligt polisen vara att många restauranger och andra nöjesinrättningar har börjat kontrollera besökare med metalldetektorer för att förhindra att

skjutvapen kommer in i deras lokaler. Detta har lett till att personer involverade i organiserad brottslighet ofta förvarar sina illegala vapen i bilar som parkeras i närheten av den nöjeslokal de besöker. Uppstår sedan konflikter med entrévärdar, ordningsvakter eller andra kroggäster finns vapen att hämta på nära håll.

Enligt enkätsvaren upplever polisen det som en brist att man i dag inte i brottsförebyggande syfte kan söka efter vapen och andra farliga föremål i fordon på samma sätt som man kan kroppsvisitera en person. Det finns därför enligt enkätsvaren ett klart behov av en ändring i polislagen.

En ny bestämmelse skulle enligt polisen leda till ett ökat antal beslag av vapen och andra farliga föremål samt till fler lagföringar beträffande vapenbrott. Detta skulle i sin tur betyda mycket för det brottsförebyggande arbetet. Många skottlossningar och allvarliga personskador skulle kunna förhindras.

Behovets omfattning

De flesta polismyndigheter har haft svårt att uppskatta behovet av en ny reglering på annat sätt än att uttrycka det så att behovet är stort. Ungefär en tredjedel av enkätsvaren innehåller dock en närmare uppskattning av behovets omfattning.

Polismyndigheten i Västra Götaland har för sin del uppgett att en ny bestämmelse skulle kunna komma till användning vid 350–400 tillfällen per år i situationer där olika gängbildningar är inblandade. Härtill kommer enligt myndigheten sådana fordonskontroller som polisen genomför varje dag beträffande kända kriminella personer.

Polismyndigheten i Uppsala län har uppskattat antalet tillfällen då en ny bestämmelse skulle kunna komma till användning till 200–400 per år.

I några andra enkätsvar uppskattas behovet till 50–100 tillfällen om året.

Situationer där en ny reglering skulle kunna användas

I enkätsvaren ges exempel på flera olika situationer där en ny regel om genomsökning av fordon i brottsförebyggande syfte skulle kunna användas. Polisen ser användningsområden såväl i samband med rutinkontroller av bilar som vid kontroller av olika fordon i anslutning till mer inriktat spaningsarbete.

En ny regel kan få särskild betydelse beträffande personer med anknytning till brottsbelastad mc-verksamhet, s.k. beskyddarverksamhet, rånarligor och narkotikahandling.

Härutöver nämns följande typexempel i enkätsvaren.

- Krogrelaterade ordningsstörningar.
- Manifestationer eller protestaktioner arrangerade av politiska grupperingar på politiska skalans ytterkanter där det finns risk för att en stor folkmassa söker våldsam konfrontation med polis eller motdemonstranter.
- Risk för sammandrabbningar mellan rasistiska grupperingar och autonoma grupper.
- Idrottsevenemang där det finns risk för sammandrabbningar mellan olika supportergrupper.
- Konflikter mellan ungdomsgång.
- I situationer där en person som tidigare begått våldsbrott med vapen inblandade söker upp målsäganden igen för att trakassera och injaga skräck i offret, t.ex. anställda i nattöppna servicebutiker och kvinnor som separerat från våldsutövande män.
- I situationer där ett kriminellt gäng cirklar i en bil utanför bostaden till en åklagare, polisman eller annan anställd inom rättsväsendet.

4.2 Vår bedömning av behovet av en ny reglering

I många enkätsvar har omvitnats att vapen förekommer i allt större utsträckning bl.a. i samband med den grova och organiserade brottsligheten. Ofta är vapen en förutsättning för att genomföra mord, rån, narkotikabrott, utpressning osv. Enligt

många svar är det också vanligt att vapen förvaras i fordon. I dag saknar dock polisen möjlighet att i brottsförebyggande syfte leta igenom en bil för att söka efter förbjudna vapen av olika slag, även om det kan finnas anledning att tro att sådana vapen finns samtidigt som situationen ter sig hotfull och kan leda till våldshandlingar.

Den ökade förekomsten av vapen bland kriminella personer är oroväckande. Ett sätt att motverka denna utveckling är att ge polisen möjlighet att i brottsförebyggande syfte söka efter vapen och andra farliga föremål i fordon i sådana situationer där det i dag är möjligt att kroppsvisitera någon enligt 19 § andra stycket 1 polislagen. Nämnda bestämmelse ger en polisman rätt att kroppsvisitera i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken. (Bestämmelsen har behandlats närmare i avsnitt 3.3.)

Även om inte alla tillfrågade polismyndigheter har kunnat kvantifiera behovet, tyder dock de uppskattningar som gjorts i svaren på att en ny reglering skulle kunna förhindra ett stort antal brott. Dels kan en del våldsbrott motverkas i enskilda fall, dels kan förekomsten av utökade kontroller från polisens sida få förebyggande effekt så till vida att benägenheten att ta med sig vapen i bilar minskar hos vissa grupper.

Även om det innebär en inskränkning i grundlagsskyddet mot husrannsakan, har vi funnit att intresset av att förebygga att vapen m.m. används i brottsliga sammanhang är så starkt att polisen bör ges en befogenhet att i detta syfte genomsöka fordon i vissa lägen. En sådan möjlighet har polisen redan i dag när det gäller kroppsvisitering och att leta igenom en bil är ju mindre känsligt ur integritetssynpunkt.

Mot bakgrund av det anförda anser vi att det bör införas en möjlighet för polisen att i brottsförebyggande syfte söka efter vapen och andra farliga föremål i fordon i sådana situationer där

det i dag är möjligt att kroppsvisitera någon enligt 19 § andra stycket 1 polislagen.

Den nya bestämmelsen bör tas in i polislagen och placeras i 20 §.

4.3 Ekonomiska konsekvenser

Förslaget innebär att polisen får möjlighet att i större utsträckning än vad som gäller i dag genomsöka fordon för att leta efter vapen eller andra farliga föremål. Av den i ärendet gjorda enkätundersökningen framgår att en reglering av detta slag kommer att leda till en aktivitetsökning hos polisen. Den ökningen kan i sin tur förutses leda till att fler brott där skjutvapen är inblandade kommer att uppdagas, utredas och beivras.

Vi har inte skäl att anta något annat än att denna aktivitetsökning kommer att kunna rymmas inom den normala omprioritering av polisverksamheten som ständigt äger rum. Någon kostnadsökning för polisverksamheten bedöms därför inte ske. På sikt kan de brottsförebyggande effekterna dämpa brottsligheten på området, något som kommer att kunna frigöra resurser för andra ändamål. Sammantaget bedöms således förslaget inte kunna leda till några kostnadsökningar för polisens del.

5 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i polislagen

20 §

Ett tillägg har gjorts i *fyärde stycket*. Enligt den nya bestämmelsen skall vad som sägs i 19 § andra stycket 1 om polisens befogenhet att kroppsvisitera gälla också för genomsökning av fordon.

Den nya regeln innebär att en polisman får genomsöka ett fordon i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken.

Precis som vid kroppsvisitation gäller rätten till genomsökning således situationer där risken typiskt sett framstår som stor för att vapen m.m. skall komma till användning vid våldsbrott.

I vissa fall kan det bli aktuellt med genomsökning av ett enstaka fordon. I andra situationer kan flera fordon beröras, t.ex. då rivaliserande gäng eller grupperingar konfronteras och polisen befarar att vissa av medlemmarna förvarar vapen och andra tillhyggen i sina bilar.

Det intressanta är inte i första hand vem som äger en viss bil utan i vilket sammanhang den används. Det måste finnas någon konkret omständighet som ger objektivt stöd för antagandet att vapen eller något annat farligt föremål kan komma att påträffas

vid en genomsökning av det aktuella fordonet. För ytterligare exempel på den nya bestämmelsens tillämpningsområde se avsnitt 4.1.2.

Regeln har utformats så att den inte skall möjliggöra en praktisk tillämpning som av allmänheten kan uppfattas som ett utslag av trakasserier från polisens sida. En genomsökning får heller aldrig vara mer ingripande än nödvändigt.

Bestämmelsens utformning innebär att alla polismän har befogenhet att genomföra en undersökning under de föreskrivna förutsättningarna. Så bör vara fallet med hänsyn till att sådana situationer där en genomsökning kan bli aktuell kan uppkomma plötsligt och utan förvarning.

Enligt 22 § polislagen får en polisman stoppa ett fordon om det behövs för att genomföra husrannsakan i fordonet. En polisman får vidare använda våld om han eller hon skall kontrollera ett fordon eller ett fordons last (10 § första stycket 5 polislagen).

Promemoria

2003-12-17 Ju2003/10202/P

Justitiedepartementet**Uppdrag om åtgärder för att förhindra spridning av illegala vapen m.m.**

Vapenlagstiftningen kräver fortlöpande översyn. Inom Justitiedepartementet pågår för närvarande ett arbete med att utreda vissa vapenfrågor. Bland dessa kan särskilt nämnas frågor rörande vapenhandlartillstånd, effektbegränsade vapen, innehav av målskyttevapen och skrotning av skjutvapen. I arbetet med att bl.a. förhindra spridning av illegala vapen har nu ytterligare frågor identifierats vilka även de bör bli föremål för utredning.

En sådan fråga är vilka lagstiftningsåtgärder som krävs för att Sverige skall kunna tillträda Förenta Nationernas vapenprotokoll. En annan fråga är att se över vissa delar av regelverket som Rikspolisstyrelsen pekat på i sina årliga rapporter om tillämpningen av vapenlagstiftningen m.m. Slutligen har behov uppkommit att undersöka möjligheten att införa förenklade transitregler gentemot Danmark, Finland och Norge.

1. FN:s vapenprotokoll Bakgrund

Förenta Nationerna (FN) antog i maj 2001 det s.k. vapenprotokollet, dvs. det till FN:s konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet fogade tilläggsprotokollet mot olaglig tillverkning av och handel med skjutvapen, deras

delar, komponenter och ammunition. Det huvudsakliga syftet med protokollet är att främja, underlätta och förstärka samarbetet mellan staterna för att förebygga, bekämpa och eliminera olaglig tillverkning och handel med skjutvapen m.m.

Uppdraget

Vapenprotokollet innehåller vissa åtaganden som Sverige i dag kan sägas inte uppfylla, såsom bestämmelser om märkning av skjutvapen vid tillverkning och import samt vid överlåtelse av ett skjutvapen från ett statligt lager till varaktig civil användning. Vidare har vi inte bestämmelser som uppfyller kravet på kriminalisering av åtgärder hänförliga till kravet på märkning. I vissa andra delar är det oklart om svensk lagstiftning uppfyller kraven i protokollet. I uppdraget ingår att gå igenom protokollet och analysera behovet av författningsändring och andra åtgärder samt i förekommande fall föreslå sådana som bedöms nödvändiga för att Sverige skall uppfylla protokollets bestämmelser. Det pågående arbetet inom EU med att se över EG:s direktiv om kontroll av förvärv och innehav av vapen (91/477/EEG) måste härvid beaktas.

Arbetet i denna del skall bedrivas i samarbete med Rikspolisstyrelsen, Inspektionen för strategiska produkter och Tullverket.

Utredaren skall följa arbetet i den utredning som har till uppgift att se över krigsmateriellagstiftningen (dir. 2003:80). Utredaren skall vidare följa det arbete som pågår inom FN med märkning och spårning av lätta vapen.

2. Rikspolisstyrelsens årliga rapporter

Bakgrund

I Rikspolisstyrelsens årliga rapport till regeringen på området för civila skjutvapen för år 2001 pekar styrelsen bl.a. på behovet av åtgärder för att hindra illegal in- och utförsel av skjutvapen. Rikspolisstyrelsen föreslår att alla skjutvapen som förs in i eller ut ur landet skall registreras med sitt tillverkningsnummer och att uppgiften därefter skall vidarebefordras till den polismyndig-

het där vapenhandlarverksamheten bedrivs eller där den person som fört in vapnet är folkbokförd.

I årets rapport har Rikspolisstyrelsen föreslagit att en sammanslutning skall få tillstånd att inneha skjutvapen endast om den har behov av skjutvapen som är godtagbart med utgångspunkt i de värderingar som ligger till grund för vapenlagstiftningen. Styrelsen föreslår vidare att det bör framgå av lagstiftningen att en enskild person kan anses ha behov av skjutvapen endast om han eller hon är medlem i en godkänd sammanslutning. Styrelsen hänvisar i detta sammanhang bl.a. till att det har uppmärksammats att tveksamma skyttevarianter bedrivs i organiserade former och att skytte bedrivs med mindre lämpliga vapen.

I rapporten pekar Rikspolisstyrelsen vidare på att det föreligger gränsdragningsproblem och bristande överensstämmelse mellan vapenlagstiftningens bestämmelser om vapenhandlartillstånd och krigsmateriellagstiftningens bestämmelser om s.k. tillhandahållandetillstånd. Styrelsen menar att detta bl.a. har medfört att personer som fått avslag på en ansökan om vapenhandlartillstånd i stället har ansökt och beviljats tillhandahållandetillstånd.

Uppdraget

Det finns goda skäl att se över gällande regelverk beträffande ovan angivna frågor och analysera om det finns brister som behöver åtgärdas. I uppdraget ingår att göra en sådan översyn och analys samt vid behov föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms nödvändiga.

Under arbetet skall samråd ske med Rikspolisstyrelsen, Inspektionen för strategiska produkter och Tullverket. I den utsträckning automatiserad behandling av personuppgifter kan bli aktuell skall samråd ske med Datainspektionen. Vid behov kan samråd även ske med Försvarsmakten.

Utredaren skall följa arbetet i den utredning som har till uppgift att se över krigsmateriellagstiftningen (dir. 2003:80).

3. Transitregler gentemot Danmark, Finland och Norge.

Bakgrund

Vid genomresa i Sverige ställer svensk lagstiftning krav på införsel- respektive utförseltillstånd. Inom ramen för det nordiska samarbetet har Danmark till Sverige uttryckt att dessa regler är alltför restriktiva och medför problem för danska jägare och tävlingsskyttar som har för avsikt att jaga eller tävla på Bornholm. Problemet är emellertid generellt i den meningen att även norska och finländska jägare och sportskyttar färdas genom Sverige för att jaga eller tävla i ett annat nordiskt land.

Uppdraget

Det bör övervägas om enklare transitregler gentemot Danmark, Finland och Norge kan införas utan att för den skull frångå den kontroll- och säkerhetsambition som ligger till grund för vapenlagstiftningen. Förslag bör lämnas om hur sådana regler kan utformas. I detta sammanhang måste EG:s direktiv om kontroll av förvärv och innehav av vapen (91/477/EEG) beaktas.

Redovisning

Den del av uppdraget som rör transitregler gentemot Danmark; Finland och Norge skall redovisas senast den 31 mars 2004. Uppdraget i övrigt skall redovisas senast den 31 december 2004.

REGERINGSKANSLIET

Promemoria

§ 40

2004-02-04

Ju2004/1021/P

Justitiedepartementet

Tillägg till uppdraget om åtgärder för att förhindra spridning av illegala vapen m.m.

En polisman får kroppsvisitera en person i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken, 19 § andra stycket 1 polislagen (1984:387).

I en skrivelse av den 27 augusti 2003 (Ju2003/6639/PO) framför företrädare för polisen i Stockholms län (Citypolisens krogkommission, särskilda gänginsatsen, Södertörnspolisens samt länskriminalens ungdomssektion) att det bör införas en motsvarande möjlighet för polisman att genomsöka fordon i syfte att söka efter vapen. Med anledningen av skrivelsen hölls den 22 januari 2004 ett möte hos länspolismästaren Carin Götblad med företrädare för departementet och polisen i Stockholm. Polisen framhöll vid mötet att bilar används i stor utsträckning för att förvara och flytta vapen, särskilt i samband med krogbesök i innerstaden.

Att förebygga och förhindra att skjutvapen och andra farliga föremål kommer till användning vid brott är mycket angeläget. Uppgifterna om att förekomsten av skjutvapen på gator och torg ökar är oroväckande. Den ändring i regelverket som tas upp av polisen i Stockholm bör mot den bakgrunden undersökas. Ett uppdrag bör därför ges att överväga om det finns behov av att

Bilaga 2

införa en möjlighet för polisen att söka efter vapen och andra farliga föremål i fordon, i sådana situationer där det i dag är möjligt att kroppsvisitera någon enligt 19 § andra stycket 1 polislagen. I uppdraget ingår att lämna de förslag till författningsändringar som bedöms nödvändiga.